

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Харків
2020

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	243
М'яснікова Г.В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня.....	247
Нікітіна О.Є. Педагогічна корекція для подолання тривожності у дітей із заїканням.....	254
Ніханкіна О.В. Використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	259
Окорокова Т.Р. Морально-збагачені виховні ситуації, як засіб соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.....	264
Переверзева І. Г. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей із ЗПР.....	270
Петренко Г.В. Методологія та перспективи використання проектної технології на уроках природничого циклу та в позаурочний час в учнів з порушеннями зору.....	278
Полежак О.І. Виховна робота з дітьми з порушеннями зору у сучасних умовах (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради).....	284
Примаченко О.А. Особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	290
Пуляєва Д.О. Розвиток мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру в процесі соціальної адаптації через реалізацію іноваційних реабілітаційних та корекційно-педагогічних технологій в системі спеціальної та інклюзивної освіти.....	294
Сердюченко Т.С. Арт-терапія, як засіб психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з психофізичними порушеннями.....	300
Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Сидоренко О.В. Особливості формування мовлення у дітей раннього віку з синдромом Дауна.....	311
Сидоровська І.А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	315
Сороченко К.А. Формування мовлення дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.....	320
Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією.....	324
Тугай С.Ю. Ключові аспекти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС.....	329
Туріщева Л.В. Корекція мислення учнів із затримкою психічного розвитку у процесі конструювання.....	334
Филипова П.С. До питання активізації мовлення у дітей з моторною алалією.....	338

2. Мартиненко І.В. До проблеми порушень комунікації у дітей із тяжкими порушеннями мовлення / І.В. Мар-тиненко // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. - № 16. – С. 288–290

Сороченко К.А.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

Мовлення є важливою складовою суспільного життя, порушення мовлення чи його відсутність ускладнює або унеможлиблює комунікативну діяльність людини, її соціалізацію. Діти з порушеннями слуху відносяться до категорії людей з особливими потребами, тому потребують своєчасної спеціальної допомоги для забезпечення повноцінного життя у суспільстві.

Ключові слова: порушення слуху, мовлення, слухове сприймання.

Аналіз досліджень і публікацій. Докладно вивчали умови та чинники, що сприяють мовленнєвому розвитку глухих дітей та дітей зі зниженим слухом, такі дослідники: К. Д. Бойко, Р. М. Гольдберг, В. В. Жук, Н. Ф. Засенко, І. П. Колесник, К. В. Луцько, В. В. Литвинова, О. В. Мартинчук, Т. Ф. Марчук, Е. І. Пушин, Л. І. Фомічова, В. М. Шевченко, М. К. Шеремет, Л. О. Штойко та ін..

Питання впливу мовленнєвого розвитку на особисте зростання дитини з порушенням слуху вивчали О. І. Дмитрієва, І. П. Колесник, В. О. Кондратенко, Л. С. Лебедева, К. В. Луцько, Л. О. Малина та ін..

Фактори розвитку мовленнєвих процесів в умовах активізації пізнавальної діяльності глухих і слабочуючих дітей вивчалися О. І. Дьяковим, І. А. Міхаленковаю, Н. Ф. Слезіною, В. Б. Суховою та ін..

Дослідження Р. М. Боскіс, Н. О. Морозової, Ж. І. Шиф, І. М. Лобурець, Л. О. Малини засвідчили, що порушення мовлення у дітей з недоліками слуху виникає як вторинне порушення, має значні відмінності у формуванні, викликає

значні труднощі в рамках вироблення підходів, щодо корекційного впливу, потребують виокремлення ефективних сурдопедагогічних технологій.

Постановка проблеми. Важливою складовою формування мовлення в цілому є слухове сприймання. Його недорозвинення впливає на чіткість, виразність, правильність, інтонаційне оформлення усіх сторін мовлення. На основі слухового сприймання дитина опановує спілкування, засвоює знання і відбувається її професійна підготовка, формується світогляд та усвідомлюються культурні надбання. Розвиток слухового сприймання у слабочуючих дітей має велику значимість для їх подальшого життя.

Мета статті. Розкрити особливості сформованості мовлення у слабочуючих дітей дошкільного віку.

Виклад матеріалу дослідження. До категорії слабочуючих відносять дітей, в яких ушкоджена слухова функція, але слух збережений настільки, що вони можуть самостійно хоча б мінімально оволодіти словесним мовленням.

Ступінь зниження слуху і рівень розвитку мовлення знаходяться у прямій залежності.

Чим більше ступень зниження слуху, тим сильніше страждає мовлення. Якщо зниження слуху незначне, то відхилення мовлення нерізко виражене. Дитина з тяжким ступенем зниження слуху залишається не мовленнєвою до початку спеціального освіти. При середньому ступені тяжкості зниження слуху відмічаються порушення фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення.

На рівень сформованості мовлення впливає також часовий фактор втрати слуху. Наслідками втрати слуху дитиною до двох років, коли мовлення ще не сформувалося, є повна його відсутність. Втрата у віці 3-3,5 років веде до розпаду сформованого мовлення. Якщо не почати відразу спеціальне навчання з дітьми, що втратили слух у віці 4-5 років, трапиться розпад сформованого мовлення. Втрата слуху в 6-7 років приводить до різкого спотворення мовлення дитини, без спеціальної допомоги мовлення буде тільки поступово погіршуватися. За умови систематичного корекційного впливу мовлення може

бути збережено у дітей, що втратили слух після 7 років та мали навички володіння грамотою.

Розвиток мовлення дитини, вміння спілкуватися і взаємодіяти з людьми, розвиток взагалі перш за все пов'язані зі сприйманням звуків. Поступовий розвиток слухового розрізнення мовлення формує розуміння мовлення оточуючих, а потім і власне мовлення малюка, що подалі забезпечують його повноцінне спілкування. Формування слухового сприймання усного мовлення пов'язано з оволодінням дитиною системою звукових (фонетичних) кодів. А засвоєння однієї з найважливіших для людини знакових систем (фонематичної) обумовлює активне засвоєння дитиною вимовного боку мовлення.

Формування слухового сприймання у дітей з недоліками слуху відбувається у зміненому вигляді. Наскільки інформація буде неправильно сприйнята залежить від ступеня і часу порушення слуху, а також своєчасно розпочатої роботи з розвитку мовлення.

Неповноцінне сприйняття слів на слух призводить до зниження та спотворення словникового запасу, до обмеження значень слів, навіть тих, що вживаються у мовленні. У мовленні слабчуючих дітей майже відсутні узагальнюючі поняття, змішуються назви цілого предмета та його частин, спостерігається взаємозаміни назв предметів і дій. Ускладнено засвоєння службових слів і слів з абстрактним значенням.

Неточність сприйняття слів, особливо їх закінчень, суфіксів і префіксів перешкоджає виокремленню граматичних форм слів, засвоєнню граматичного зв'язку між ними. Грубі помилки проявляються по-різному: від вживання тільки однослівних речень до розгорнутої фрази з помилками при узгодженні за відмінками, родами, числами, часом, у вживанні речень. Не дочувши ненаголошений початок чи кінцеву частину слова, діти або опускають їх, або вживають спотворено.

Особливе значення у мовленні дітей, як засобу спілкування відіграють виразність і чіткість. Мовлення може бути достатньо виразним, але недостатньо чітким, наприклад, у мовленні дитини не протиставляються відповідні пари

м'яких і твердих, дзвінких і глухих приголосних. І навпаки, в мовленні дитини можуть бути усі фонемі, але їх вимова настільки спотворена, що мовлення стає невиразним.

Характерним для мовлення слабочуючих дітей є загальна змазана вимова, збіднена інтонація. Голос таких дітей глухий та слабomodульований.

Індивідуальним є засвоєння вимовної сторони мовлення, що обумовлено залишками слуху, здібностями до наслідування, а також моторними можливостями. Більшість дітей, в незалежності від стану слуху, мають певні ті чи інші вимовні труднощі. Так, при нормальному темпі висловлювання порушується звуковий склад слова. Коли ж дитину спонукають максимально добре вимовляти звуки, порушуються темп, злитність, наголос.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Отже, категорія слабочуючих дітей крайнє різнорідна за рівнем розвитку мовлення. Недостатній рівень сформованості слухового сприймання призводить до спотвореного сприймання мовлення оточуючих, яке є прикладом для засвоєння мовлення дитиною. Це в свою чергу призводить до формування неправильного власного мовлення дитини, різних його сторін.

У подальшій перспективі, розробити методичні рекомендації для спеціалістів і батьків, щодо розвитку слухового сприймання та навчання правильній вимові слабочуючих дітей.

Список використаних джерел:

1. Дитина з особливими освітніми потребами: методичні та психолого-педагогічні аспекти розвитку, навчання і виховання: навч.-метод. посібник / Бойчук Ю. Д., Сіліна Г. О. та ін.. [За заг. ред. Покроєвої Л. Д.]. Харків: Харківська академія неперервної освіти, Видавництво «Точка», 2014. – 292 с.

2. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Таранченко, С.В. Литовченко, О.Ф. Федоренко, В.В. Жук, В.В. Литвинова, В.М. Шевченко. – К. : Вид ФОП Симоненко О.І., 2018. – 250 с.

3. Фомічова Л. І. Педагогічні технології корекції порушень у сприйманні дошкільників з вадами слуху / Науковий часопис Національного педагогічного

університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. - 2016. - Вип. 31. - С. 191-197.

Тарасюк А.І.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ СЕНСОРНОЮ АЛАЛІЄЮ

У статті розкриваються особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією. Розглядаються характерні риси їхнього імпресивного та експресивного мовлення у контексті порушення комунікативної функції. Визначається етапність корекційної роботи щодо подолання сенсорної алалії.

Ключові слова: діти дошкільного та молодшого шкільного віку, мовленнєвий розвиток, мовленнєві порушення, сенсорна алалія.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою вітчизняної корекційної педагогіки є створення комплексної системи психолого-педагогічного супроводу дітей із тяжкими порушеннями мовлення, зокрема із алалією. Сенсорна алалія є однією з форм найскладнішої мовленнєвої патології, при якій мовленнєвий розвиток дитини є цілком своєрідним.

Гостро постає питання методичного забезпечення корекційно-розвивальної роботи при сенсорній алалії. Так, при наявності окремих розробок, що стосуються діагностики та корекції певних компонентів мовленнєвої діяльності цієї категорії дітей, цілісна система, спрямована на комплексне подолання названої патології, сформована ще недостатньо[5].

Аналіз досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення алалії зробили такі вчені, як Р. Белова-Давид, М. Богданов-Березовський, Л. Волкова, О. Захарова, Р. Коен, Р. Левіна, А. Лібман, О. Мастюкова, В. Орфінська, Є. Соботович, В. Тищенко, Н. Трауготт, М. Шеремет та інші.

Дослідники відзначають, що при алалії порушеними є всі сторони мовленнєвої діяльності, а саме, процеси формування, породження і сприймання мовлення [2].